

Ulf Persson

A. Kommentarer och frågor till Leif Bloch Rasmussen

Vad Rasmussen presenterar tycks vara en vetenskapens meta-metodik. Uppenbarligen har han läst Peirce, om han förstått honom är en annan sak. Jag finner framställningen ytterst förvirrande, vad går den ut på? bortsett från att referera Pierce med nyare inslag. Det hela tycks avslutas med en tabell men vad visar och upplyser denna om? Olika metoder att bedriva vetenskap (Popper klassas med några andra som empirisk positivist, han skulle vända sig i sin grav)? Men många av dessa ansatser har inte så mycket gemensamt med varandra att de kan jämföras på ett fruktbart sätt, ta t.ex. Popper och Adorno. Och Sartre, vad har han med vetenskap att göra eller feministen? Rasmussen är väl ute efter ett vidare begrepp nämligen kunskapskapandet där begreppet kunskap skiljer sig vida från en grupp till den andra, men enligt honom kan man få ett övergripande sätt att beskriva dem alla genom kombinatorisk klassifikation, något som i högsta grad roade Peirce. Man skall läsa mästarna och inte dess adapter är en gammal sanning som predikas till matematiker, och St. Augustinus blev inte klok på Aristoteles som han presenterades förrän han läste honom själv. Så jag läste kapitlet om symboler i en samlingsvolym av Peirce som jag läst för många år sedan. Ja vad är egentligen ikoner, index och symboler, och hur kombineras de i tecken? Det är ingenting man smälter på en eftermiddag. Rasmussen skriver att med tre (trikometrier) får man tio fall av tecken, med sex får man tjuugoåtta och med tio sextio sex, varav jag sluter att av n får man $(n+1)(n+2)/2$, det är en synnerligen konkret fråga och kanske klargöra den underliggande kombinatoriken. Peirce har som syfte att klassificera alla tecken, har Rasmussen som syfte att klassificera alla möjliga metoder?

Frågor

Forskning, d.v.s. i den allmänna meningen av att 'kunskapa', rör sig främst om att formulera frågor och därvid uppstående problem, metoderna för att angripa dem uppstår i konfrontationen med dessa problem. Givetvis behöver man inte uppfinna hjulet på nytt varje gång man har erfarenheter från tidigare problemlösningar och inom andra områden, men varje disciplin utmärkes av de problem som definierar den och de därvid vidhängande metoderna. Det är högst oklart vad författaren forskar om, system, styrningar, allmänna ord som inte inger någon upplysning. Kan det vara så att han försöker att beskriva en allmän vetenskaplig eller kunskapande metod, som han indelar i åtta (?) huvudtyper. Man kan då förvänta sig att han ger en anvisning inom vilka discipliner dessa är relevanta, Marxism har mycket litet att tillföra kärnfysiken, vidare om två olika filosofiska system har relevans till ett och samma disciplin hur skiljer de sig åt? För och nackdelar? Kommer de till olika resultat (kunskap?).

Ett huvudmoment i författarens text är att redogöra för Peirce pragmatiska filosofi. Det hade varit värdefullt att se denna tillämpad på vissa forskningsproblem, specifikt författarens egna.

William James som på många olika sätt försökte stödja Peirce akademiskt tog stort intryck av hans 'pragmatiska' angreppssätt och myntade begreppet 'pragmatism', Peirce tog dock avstånd från James tolkning och särskilde sig genom att tala om sin 'pragmatisism'.

En enkel filosofisk grundfråga är att om och två fenomen A och B har samma effekt C d.v.s ett fenomen har två olika orsaker hur kan vi då avgöra om A eller B har inträffat? I forensisk forskning, d.v.s. geologi, paleontologi, historia, brottsutredningar (forensisk=rättsmedicin) utgår man från det förflutnas spår i det nuvarande för att rekonstruera det förgångna. Med vilken precision är detta möjligt? Finns det företeelser som inte lämnar några spår? Företeelser som faktiskt har inträffat men inte kan påvisas rent teoretiskt inte bara praktiskt.

'Peirce selv 'loeste' problemet ved att krave ideal-straebe ('progress'). Han nevner tre idealer: sandhet (logik), skoenhed, godhed (videnskab, aestetik, etik)'.
(Översättning: Peirce själv 'löste' problemet ved att kräva ideal-sträben ('progress'). Han nämner tre idealer: sanning (logik), skönhet, godhet (vetenskap, estetik, etik)).

Vilket var problemet? Och på vilket sätt löste han det? Det hela är lagt på en så abstrakt nivå att det blir för vagt för att vara meningsfullt. Vad menas med progress? Att kunskapen vidgas? Men detta var knappast något nytt. Och redan Platon talade om det sanna, det sköna och det goda.

Vad har Adam Smith 'den usynlige hand' och Darwins 'den staerkestes, bedst tilpaassedes' att göra med det hela. Mera precision. Förresten 'kampen om överlevnaden' som må finnas implicit i Dawins skrifter är det Herbert Spencer som lyfte fram och vulgariserade, och således bör tankegångar som 'Social Darwinism' inte belastas Darwin.

Vad menas med resonans i detta sammanhang. Bristen på konkretion är enerverande.

Churchmans systemtankegång.

Ja vad är ett system? Bristen på exempel får allt att hänga i luften. Att definiera system sker tydligen implicit genom att ge exempel på nio nödvändiga villkor.

1. Det är oklart vad som menas med detta. Kan man ge ett 'exempel' på ett system som inte är teleologisk. Inom modern naturvetenskap förkastas som bekant Aristoteles teleologiska förklaringar som att allt jordiskt dras mot dess mittpunkt eller att naturen avskyr tomrum, men har de ersatts av andra teleologiska förklaringar?

2. Har naturvetenskapen ett prestationsmål? Eller flera? I så fall vad är dessa? Att utöka kunskapen?

3. Har naturvetenskapen en klient? Har systemet att söka (statliga) anslag för forskning en klient? Men om denna är staten något specifikt intresse i den forskning den vill uppmuntra, och generellt hur kan i ett sådant fall klienten påverka prestationsmålet? Detta får mening om klienten eftersträvar vissa specifika 'varor' men detta har inte relevans för naturvetenskapen, däremot för den tillämpade inom ingenjörsvetenskapen. Vi skulle vilja ha ett material med de och de egenskaperna. Då börjar vi närma oss försäljning av varor och produktutveckling.

4. Är inte detta innehållet i 1. och 2.

5. Är inte detta också innefatta i 1. och 2.

De återstående punkterna preciserar något av intentionen bakom begreppet System. Ett system är en form av verksamhet som innefattar en klient, en designer, och en beslutsfattare; man antar att klienten är skild från de två övriga, men designerna och beslutsfattaren kan vara en och samma person, liksom klienterna och designerna kan bestå av många personer, hur det är med beslutsfattaren lämnar jag åt sidan.

Det är långt ifrån klart vad som menas med att designern konceptualiserar systemets natur, om designern är en del av systemet leder detta till logisk förvirring. Systemet har

uppenbarligen en kärnverksamhet som kanske borde kallas med ett annat namn, det är denna kärnverksamhet som intresserar klienten och engagerar designern.

9. Denna är mycket oklart. Detta att det finns en inbyggd garanti att kärnverksamheten tillåter att designers intentioner alltid är realiserbara. Detta är ett mycket starkt påstående, såvida inte dessa kärnverksamheter är mycket specifika och begränsade.

Frågan om dessa nödvändiga villkor är tillräckliga betyder att Churchman hade en mycket bestämd uppfattning om vad han hade i åtanke, men läsaren svävar i (lycklig?) okunnighet om denna.

Potentialitet kan man förstå liksom aktualitet (klienten ställer en fråga och designern ger ett förslag till svar, något som föreligger). Däremot kan jag inte förstå vad som menas med Vane och Lov. Rör det sig om a priori-begränsningar om vad som kan utgöra ett svar (och en fråga)?

Likaså kan jag förstå vad som menas med klient, designer och beslutningstager, men när det gäller Tegn (Symbol?) skulle jag vilja veta vad det har specifikt med Peirce att göra talar han specifikt om Prestationsmål etc eller utgör dessa begrepp som faller under Peirces uppfattning om symboler?

Prestationsmål och Implementering kan jag förstå, men vad menas med komponenter? När det gäller Vaerdi, Garant och Miljö kan jag till nöds förstå detta. Har det att göra med att Miljö utgör själva spelplanen med regler etc och Beslutningstagern är någon slags domare som dömer med ledning av dessa. Vad går spelet ut på? Existerar det bara för klienten och hans önskemål?

När det gäller själva kombinatoriken skall vi välja ett av tre olika alternativ för varje plats interpretant, Tegn samt objekt, vi får då 27 olika fall, varav endast 10 listas, vad är det för fel med de andra 17?

Men den viktigaste frågan är vad betyder en sådan kombination? Terminologi som 'fronesis', 'poiesis' är knappast klagörande, även om man kan grekisk. Vad menas förresten med 'heroiske stemning' eller 'horisontellt framsteg' versus 'vertikalt framsteg'? Ja ordet 'praxis' känner man till men vad har det att göra med Designer-komponenter-miljö?

Abduktiv slutledning spelar en stor roll hos Peirce och ställs mot induktion och deduktion, men vad innebär det egentligen? Av vad jag förstår utgör induktion en generalisering av givna exempel (man observerar), medan deduktion är en rent formell logisk härledning av givna premisser. Abduktion är en slags kombination av bägge. Det induktiva resonemanget ger inte upphov till en generalisering utan hypoteser (ofta utan direkt koppling till de fenomen man betraktar) och hypoteserna tjänar som premisser för en deduktiv slutledning som kan empiriskt jämföras med de faktiska förhållandena. Detta beskriver mycket väl vad Popper beskriver som den vetenskapliga processen. (Peirce introducerar även begreppet Retroduction vilket verkar mycket närliggande till Abduction). Men mer konkret på vilket sätt kommer den abduktiva in i bilden och på vilket sätt interagerade klienterna med systemet endast på ett induktivt och deduktivt sätt?

Jag förstår inte de tre ytterligare nödvändiga villkoren som Churchman tillför, som betecknas som metafysiska teman.

En systemfilosof(i) som söker att finna den sannaste vägen till kunskap. Hur kan man tala om den 'sannaste vägen'? Det spelar ingen roll hur man finner kunskapen, det viktiga är om den är sann.

'Der er fjender af kundskabelse' förstår jag inte alls vad som menas med detta. Det talas om ensidigheten i logikens ideal etc, men vi talar om ett villkor (en betingelse) inte ett värdepåstående.

Det tredje villkoret pekar mot slags ideal som går utöver den individuella sfären, med andra ord en minimal slags objektivitet.

De sex metafysiska teman som formuleras utöver Churchmans tre ($6+3=8$) är obegripliga utan en förklaring. Hur kan man tala om 'metafysik' som ett av många metafysiska teman? (Det påminner om en klassificering av djur som man återfinner i en av Borges ironiska texter. Djur i bur, kejsarens djur, djur med ögon, djur som gömmer sig om natten....)

Vem är förresten 'Hun' som plötsligt dyker upp efter presentationen av de otte (nie?) metafysiska teman? Churchman är en 'han' förstår jag. Hon lär ha skrivit en bok om 'den skönne tänkning' men vad innebär detta? Estetiskt tänkande? Och vad är skönhetserfaring som metod rent praktiskt?

Nu kommer förklaringarna till de metafysiska teman.

Legelystne Muserier

Jag kan förstå att leken kan vara fundamental för en djupare förståelse. Men kan vi få en djupare analys av varför? Allt vad vi får är att leken är en kombination av en rationell och mytologisk evolutionär tillgång till verklighetens ström som tillåter en iakttagare den vid sidan om, att segla i den, och att slutligen vara strömmen! Det är poetiskt men vad är innehållet?

Aestetikens kald

Nu börjar det bli lite klarare. Peirce negligerade estetiken när han utvecklade logiken. Den framstående matematikern Hermann Weyl hävdade att om han var tvungen att välja mellan den sanna och det sköna skulle han (om med en viss tvekan?) välja det sköna. Ja Peirce ansåg att estetiken var mer fundamental än logiken (samma sak sade han om talen). Detta är i sanning metafysiskt men vad har det för (mulig) praktisk betydelse för menneskelig adfaerd? Att man får en djupare förståelse för vad som är meningen med olika saker? Nåja det är ingenting man kan invända emot men det är hopplöst att bedöma värdet av det när man inte har någon klar uppfattning om det sammanhang det hela skall ses i, detta gäller samtliga teman.

Normativa videnskaber

Så dessa är Platons klassiska - sanningen, skönheten och moralen. Skall man tolka detta som att inte bara sanningen är objektiv utan även skönheten och moralen? Det finns ett klart samband mellan logiken och moralen i och med att ett ologiskt tänkande upplevs som omoraliskt. Peirce gör en åtskillnad mellan matematisk logik, en del av matematiken, och den logik som mer eller mindre explicit ingår i det mänskliga tänkandet, som varandes en del av moralen.

De spontana livsytringar som Lögstrup talar om är mycket snarlika samvetet. Logiken kan inte härledas ur logiken, det vore ett cirkelresonemang, utan har snarare karaktären av en djup mänsklig insikt (man kommer osökt in på den matematiska platonismen).

Faellesskab for kundskabelse

Enligt Popper är vetenskapen ett socialt baserat projekt, en enda individ kan inte skapa och utveckla vetandet på egen hand, ty denne kan inte spela schack mot sig själv, vetenskap bygger på skoningslös kritik som man är oförmögen att på egen hand rikta mot sig själv. Ett problem med Peirce pragmatism är huruvida vetenskapen d.v.s. kunskapen, har en objektiv grund utanför det mänskliga samhället att ytterst kunskap bygger på ett slags konsensus. Idéer som låg mycket nära William James, nämligen det att kunskap är det som tjänar oss. Bertrand Russell kritiserade James hårt i sin potboiler för just denna attityd.

Fallibilisme

Kan man tvivla på allt? Även tvivlet själv. Så långt ville som bekant inte Descartes gå och ur denna tillvarons fasta punkt ämnade han liksom Arkimedes rubba världen.

Det gränslösa tvivlet är ofruktbart. För att tvivla måste det finnas en anledning. Popper påpekade att man normalt inte tvivlar på att man har alla sina fingrar i behåll och oupphörligen tar upp händerna ur fickorna för att kontrollera; men man kan tänka sig att det finnes omständigheter som skulle göra detta befogat (som om en väns liv hänger på det hela).

Enligt Popper kan vi aldrig 'vetenskapligt' bevisa vetenskapliga sanningar. Med sådana menas inte rena existensantaganden utan universella satser, de kan bara motbevisas. Men även här kan man ställa sig en smula skeptisk, ty hur tolkar man en observation, man antar vissa mer fundamentala universella lagar. Så allting är i princip provisorisk, men man skall inte förväxla detta med post-modernismen, den senare förnekar sanningen medan Popper talar om denna som ett ideal som vi kan hoppas närma oss asymptotiskt. Denna övertygelse är likt en religiös sådan i grunden metafysisk.

Metafysik og Synekisme

Metafysik behandlar visserligen de 'stora' frågorna, men detta synsätt är något missvisande. Metafysiken är det som ligger bortom det logiska och systematiska tänkandet och vars evidens är inte förnufts-baserat även om det kan vara mycket förnuftigt. Problemet är att ta denna förnuftighet alltför bokstavlig och bygga upp stora metafysiska visioner, som Hegel. Judarnas Gud fick inte nämnas vid namn, detta kan ses som vidskepelse, vilket det till viss del är, men är ett uttryck för att man inte kan manipulera med Guds namn som i en vardaglig situation. Att det bara finns en Gud är på samma sätt ett uttryck för att det bara finns en Sanning. Man kan inte logiskt visa att logiken är sann, det metafysiska välver sig över den jordiska tillvaron som himmelskupan som endast kan uppfattas med ett sinne, nämligen synen. Detta påminner en hel del om Peirce uppfattning att vi både lever i den immanenta världen och den transcendenten, men vad han menar med att dessa båda liv är sammanlänkade av evolutionär kärlighet är mycket obskyr. Metafysiken likt metaforen skall aldrig tas för bokstavligt då blir det bara löjligt, men var går gränsen? Platon trodde sig finna den genom sitt ironiska sinnelag som har lett till en massa misstolkningar.

Begreppet tidsånden är ett kontroversiellt begrepp. Historikern R.G.Collingwood förkastar det, medan många konsthistoriker tar det på fullaste allvar (för att inte tala om Hegel).

Texten innehåller en hel del tänkvärda saker och reflektioner om och över Peirce, men det saknar ett sammanhang och ett genomgående tema som gör det svårt att bedöma det överhuvudtaget. Författaren är en IT specialist men det är långt ifrån klart vad hans problemställningar har med Peirce att göra. Den genomgående defekten är bristen på konkretion. För att förstå och uppskatta en abstraktion måste man vara med på resan från början, abstraktionen målet som sådant är inte speciellt intressant däremot färden, d.v.s. abstraktionsprocessen som en läsare själv måste genomföra med strategiska inslag från författaren.

B. Svar och kommentarer från Leif Bloch Rasmussen (LBR) till Ulf Persson (UP)

I første afsnit skriver Ulf Persson bl.a. med reference til min læsning af Peirce, at man skal gå til kilden selv:

”Så jeg læste kapitlet om symboler i en samlingsvolym av Peirce som jeg læst for mange år sedan. Ja vad är egentligen ikoner, index och symboler, och hur kombineras de i tecken? Det är ingenting man smälter på en eftermiddag.”

Jeg må indrømme, at jeg er i tvivl om jeg skal responder på en sådan kommentar, navnlig fordi den tolkning Persson giver af Peirce tegn-teori (semeiotik) og pragmaticisme slet ikke stemmer med min forståelse. Alene her i citatet: ikon, index, symbol? Det er ikke dem, der skal kombineres! Det er også objekt, representamen (tegn-objekt-relation), interpretant) sammen med de fænomenologiske tilgange til tegn (potentialitet, aktualitet, vane lovmæssighed. Hertil kommer så, at Peirce udvider tegnkategorierne med yderligere 7 tegn, hvorved de 18 og 66 tegn-klasser opstår. Det skal jeg undlade her, om end et rummer store metodiske muligheder..

Den favoritmetode, jeg forsøger at skrive om er pragmatismen, med vægt på Peirce' pragmaticisme, netop som protest mod William James 'pirateri' 1. Herunder har min favoritmetode været Churchman's system-tankegang. I begge tilfælde betyder dette to essentielle grundlag for 'mine valg af foretrukne metode(r)':

at der er flere kvalitativt forskellige metoder baseret på kvalitativt forskellige verdensanskuelser og filosofier, jf. forsøget med de otte verdensanskuelser/filosofier i tabellen i bilaget til artiklen. Heri indgår så valget af den metode/de metoder, der skal tilpasses konteksten, hvori de skal bruges, jf. Peirce' 'pragmatiske maximer'.

at de forskellige metoder, verdensanskuelser, filosofier bør ses i lyset af metafysik, hvori de normative videnskaber æstetik, etik, logik spiller sammen, også med politik og religion

Persson synes slet ikke at se dette, idet han jo for det første ikke mener jeg har forstået Peirce, og for det andet bruger Churchman mere eller mindre tilfældigt, uovervejnet 'lykkeligt uvidende om videnskabens sande metode'.

Tre eksempler:

---

1 Det muntre er jo, at James støttede Peirce, hvorfor han tog mellemlavnavnet 'Sanders'. St. James

Persson ser slet ikke, at Peirce taler om tegn-kategorier (objekt, representamen (tegn-objekt-relation), interpretant), de fænomenologiske tilgange til tegn (potentialitet, aktualitet, vane lovmæssighed) - og de deraf udledte tegn-klasser. Det er Peirce' kvalifikationsregel, som Peirce selv brugte og jeg bruger til at udlede de 10 tegn-klasser (ja, ud af de 27 mulige ifølge matematikken ☺, netop fordi Peirce ikke tager dem alle med i sin kombinatorik). Så de 17 der mangler ifølge Persson er der ikke hos Peirce! Jeg bruger samme kvalifikationsregel også for Churchman's system-tankegang.

Peirce arbejde videre med yderligere 3 og 7 tegn-kategorier, hvorfor der opstår 28 og 66 tegn-klasser, dersom vi, som Peirce, bruger 6 henholdsvis 10 tegn-kategorier. Matematisk vil dette svare til netop 10, 28 og 66 tegn-klasser.

Persson siger, at abduction er 'en slags kombination af induktion og deduktion'. Bestemt nej! Abduktion er de første 6 af de 10 tegn-klasser, medens induktion er 3 tegn-klasser og induktion 1 tegn-klasse. Omkring disse indgår (danser ☺) så de tre normative videnskaber og metafysikken. Retroduktion tror jeg Peirce arbejdede med, fordi han også ville søge en bevægelse den modsatte vej - altså fra deduktion og induktion til abduction; måske også et forsøg på et historisk lys. Og dermed måske, måske inddragen af de 17 tegn-klasser Persson efterlyse.

De normative videnskaber - æstetik, etik, logik - bringer Peirce i spil sammen med metafysikken. Jeg har forsøgt at studere æstetik og etik med fokus på de to danske forskere: Dorthe Jørgensen ('hende', der bliver til den pludselige 'hun' hos Persson) og Knud Ejler Løgstrup, fordi jeg finder, at de netop kan udgøre et samspil her i Norden om *leiður*, at søge sammen med - alene og med hinanden - efter favorit-metoder. At turde eller ville stå i spidsen alene med logikken som bannerfører bør vi afholde os fra - navnlig når vi vil dialog med 'fjenderne' æstetik og etik - religion og politik.

Det er her vore vande skilles, tror jeg. For Persson er induktion og deduktion (undskyld jeg tager dette ord i munden) det essentielle i videnskab - og dermed positivisme, neo-positivisme, undskyld igen: Popper. Og dermed forsvinder Marx, Adorno, Sartre og feministen (nej, jeg skrev feminologi, ganske svarende til Peirce' dialog med Lady Welby, der jo mente at Peirce' 'semeiotics' var 'father sense' sprog, medens hendes egen 'significs' var 'mother-sense' sprog. De var i søgende dialog.

Med hensyn til system-tankegangen har jeg brugt Churchman's udlægning og viderebearbejdning heraf. Herunder hans forståelse af 'styring' (ministration, ad-ministration, 'management', 'leadership', 'control', '-archy', governance', *leiður*, ledelse, kybernetik, etc. Videnskab (logik) herom er skam mulig, f.eks. betyder det gamle norrøne *leiður* netop, jf. ovenfor '... at søge sammen med - og at turde stå i spidsen, når nødvendigt' - det er ikke ligegyldigt hvilke ord vi bruger, når vi vil styre, lede efter vore og hinandens favoritmetoder, ja, sågar bestemme over dem.

Perssons tolkning af Churchman kan jeg overhovedet ikke genkende, så derfor er det meget vanskeligt at gå ind i en dialog herom. Churchman's 'Inquiring Systems' - kundskabende systemer². Tør godt sige, at jeg her har læst original-teksterne ☺ Men Persson anser åbenbart Churchman's studier af Leibniz, Locke, Kant, Hegel, Singer og a- og anti-teleologien som ligegyldige. Jeg tillader mig at tilføje Frankfurter-skolen og Marxismen sammen med

---

2 med et lån fra svensk - vi bruger kun navneordet kundskab på dansk - ikke udsagnsordet kundskabe

Feminologien - og så begyndte de otte verdensanskuelser/filosofier i min tabel at tage form - ikke ved hjælp af kombinatorik. De er stadig undervejs.